

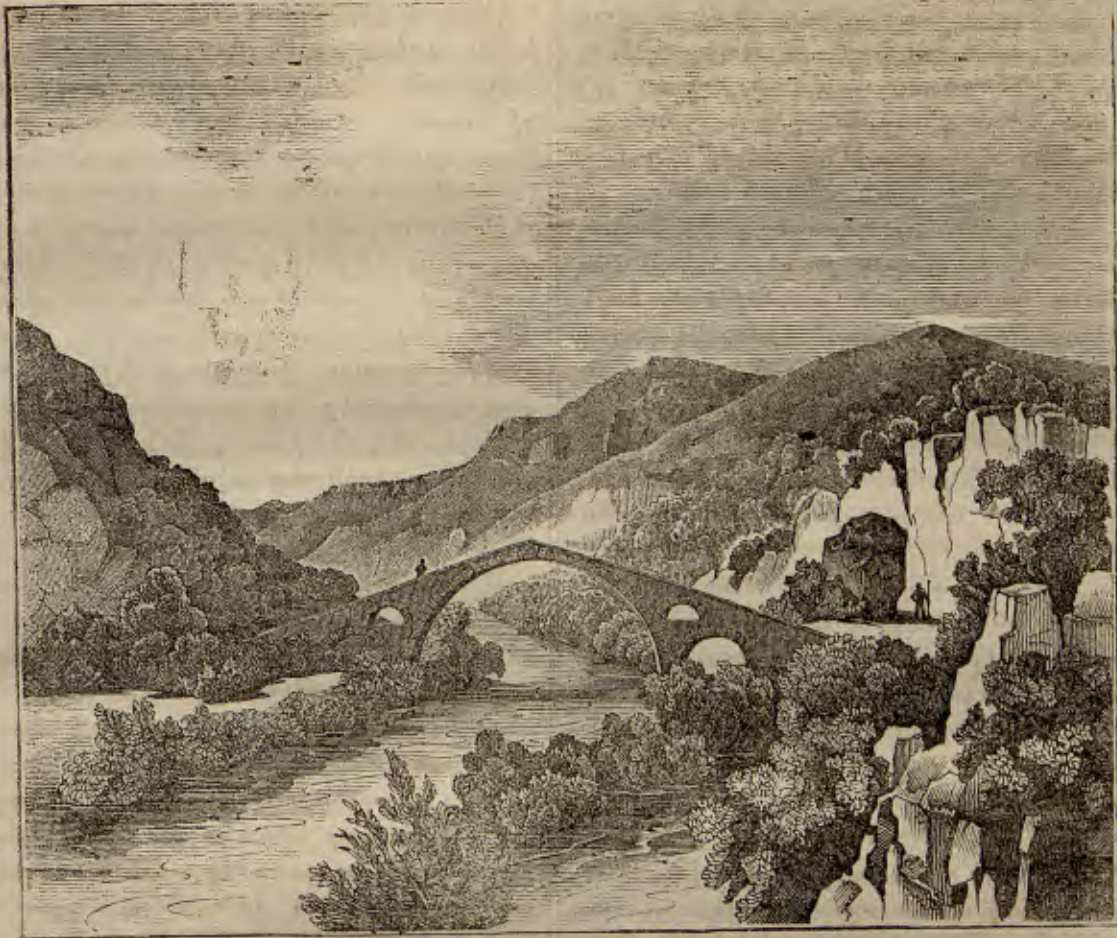
ՇՏԵՄԵՐԸ

ՊԻՏԸՆԻ ԳԻՏԵԼԵՐՑ

ՀԵՏՈՐ 5

ՄԵՍԻՍ 1. 1845

ԹԻՒ 59

Յոնաստանի Խրոստ գետը :

Ես երևելի գետը կանցնի հին Սպարտա քաղաքին բովեն , և նախնի Յունաց ժամանակը շատ նշանաւոր անցքերու տեսարանը եղած է : Սէկ մեծաշէն կամուրջ մը (ոչ ան որ պատկերին մէջ կը ընայ) որուն աւերակները գեռ կըմնան , սա գետին վրայ շինուած ըլլալով Սպարտա քաղաքը գիմացի կողմին հետ կըկապէր : Ես կամուրջին մէկ զլուսը կուգային կը միաւորէին Վակեդեմոնացւոց երկրին բոլոր արևելեան կողմէն եղած ճամբաները , և մէկալ ծայրը մէկ պողոտայ մը կար որ ուղղակի գէպի Եկորա կամ Սպարտայի մեծ հը-

րապարակը կըհանէր , որ քաղքին մեծ վաճառատեղին էր ,

Սպարտայի շրջակայ դաշտավայրը այնպէս վսեմ և գեղեցիկ տեսարան մը կըներկայացնէ , որ հաղիւ թէ Յունաստանի ուրիշ մէկ կողմին գեղեցկութիւնը անոր հաւասար կուգայ :

Եւրոտաս գետը Սպարտայի դաշտավայրին մէջ տեղէն անցնելէն ետեւ , նեղ և երկար ձորէ մը պտոյտքերով խորվա կերթայ որ դժբաղը խորվապցիներուն քաղաքն էր , ուր ծովը կըթափի Կիւթիւմի և Եկրիայի մէջ տեղը . սա տեղերուն առաջինը Սպար-

տայի նաւահանգիստն էր, որուն մնացորդներուն մեծ մասը դեռ կրկենան. և վերջինը ուրիշ ծովեզերեայ քաղաք մըն էր՝ ուրուն տեղը հիմայ ուրիշ բան մը չէր նար, բայց միայն ասդին անդին ցրուած քանի մը պատերու հաստեկոտոր մնացորդները, և սեան մը խարխալը:

Սպարտա ևս միայն քանի մը մնացորդ թողուցած է. 1837ին՝ հին Սպարտայի քովը մէկ նոր քաղաք մը շինուիլ սկսաւ: Եւ յոգուածըս զրոյը հետեւեալ տարին ան կողմերը ճամբորդութիւն ընելով՝ տեսաւ որ արդէն հարիւր տուն շինուած էին:

Հին ատենները Լարոտաս գետը համբաւաւոր էր իր խաղաղ ջուրերուն վրայ գրտնուող կարապներուն՝ բազմութեանը և գեղեցկութեանը համար: Հիմայ թէպէտ աս թռչունները չկան, բայց մէկ ուրիշ հանգամանք մը դեռ կը տեսնուի աս վաղեմի գետին երեսը: Երկայ է ահադին բազմութիւն մը բարակ՝ երկայն և ամուր եղէգներու, որոնք Լարոտասի մէջ կը բուսնին:

Հին Սպարտացիք՝ որոնց մեծագոյն բաղձանքը քաջասիրտ և անվախ սերունդ մը ունենալ էր, իրենց զաւկներուն կըսորվեցունէին գետը մոնել և առանց դանակի կամ ուրիշ գործիքի մը ձեռքով փրցունել աս եղէգները: Եւ ասոնք փախթ գործուելով իրենց մի միայն անկողներ և անոր պէտք եղած բաները կը լայնէին, կամ Վաղընայի պատմագրի մը ըսածին պէս, ասոնք էին պատերազմասէր Սպարտացեաց անկողնարանները, փետրալից անկողնները, սաւանները և վերմակները:

Լարոտաս գետին եղէգները որ կատարեալ ուղիղ՝ զօրաւոր և զոյնգոյն էին, ուրիշ բաներու ալ կը գործածուէին: Սպարտացիք անոնցմէ կը շինէին աղեղներ, զրիչ, և պատերազմի փողեր. եղէգին կնիւնէն՝ կամ սաղարթալից մասէն պսակներ կը շինէին, և իրենց քանի մը պարկեշտ տօնախմբութեանց մէջ զանոնք գլուխներ կը դրնէին:

Եւ խստութարոյ և սնդակազմ մարդիկը սովորութիւն ունէին նաև իրենց մատղաշ

մանուկները դետին մէջ ձգելու որ ցըրտոյն խստութեանը դիմանալ սորվին: Եւ դարեւ շատ անգամ՝ տղայոց գետը նետելու ատենը շատ ցուրտ եղած պիտի ըլլայ, որովհետեւ գարնան մէջ և ամառուան սկիզբները գետը լեցուն է հալած ձիւնով, որ մօտ եղած լեռներէն կիջնայ:

Սպարտացիք երեւելի առած մը ունէին՝ իրենց նախնի օրինադիր Լիզուրկոսէն աւանդուած, թէ իւրաքանչիւր քաղաքացի պարտի ապրիլ, ոչ իր անձին համար, այլ միայն իր հայրենեայը համար: Եւ որովհետեւ անոնք ուրիշ տեսակ փառք չէին դիտել բացի պատերազմի փառքէն, և կըսէին թէ մէկը կարող չէ ուրիշ կերպով մը իր հայրենեայը ծառայելու բայց միայն անոր համար պատերազմելով, վասն որոյ իւրաքանչիւր քաղաքացի մէկ զինուոր մը կը համարուէր. և բովանդակ քաղաքը կը թուէր մէկ մեծ բանակ մը, որուն մէջ ամէն մէկը իրեն սեպհական պաշտօնը ունէր, և իր զինուորական պարտաւորութիւնը կատարելու էր:

Եւ ասոնք իրենց բոլոր տղայքը մէկ տեղ կը ժողովէին երբոր անոնք եօթը տարու կը լայնէին. և ան ատենէն կըսկէին զինուորական կըթութիւններ տալ անոնց. բայց աս հրահանգութեանց ղեկավար նախտակն ան էր՝ որ անոնք պնդակազմ, համբերող, հնազանդ և քաջասիրտ, մէկ խօսքով կատարեալ զինուոր ըլլան: Եւ անոնց կերակուրը շատ պարզ էր, և առ հասարակ ամէնը մէկտեղ կուտէին: Եւ այսպէս քաջ կը կըթուէին պատերազմի ծանր աշխատութիւններուն դիմանալու: Իրենց ընտանեկան կենցաղավարութեան մէկ երեւելի հանգամանքն էր ծերունի անձին մեծ պատիւ տալը:

Սպարտացիք ամենեւին չէին պարապել երկրագործութեան կամ մեքենական արհեստի. բոլոր աս տեսակ գործերը Իդովսացիք կը կատարէին, որոնք անոնցմէ յաջողուած ըլլալով՝ գերիի պէս էին Սպարտացեաց հրամանին տակը, և չարաչար աշխատութեամբ կը ծառայէին անոնց:

Սպարտացիք՝ անուանի եղան իրենց քաջութեանը և արիւթեանը, իրենց փառասիրութեանը, ազատասիրութեանը և հայ-

1 Թայ:

2 Եօթն:

3 Սպա:

ընենաւիրութեանը, և իրենց ծուլութեան և անաւարտութեան դէմ ունեցած ատելութեանը համար: Բոլոր սահմանակից իշխանները կը պատուէին և կը վախճային անոնցմէ, և շատ անգամ Սիկիլիայէք, Կարթագինէյէք, Թրակիայէք, Լազիպտայէք ևն, կը խնդրէին անոնցմէ որ դան պաշտպանեն զիրենք:

Վրիստոս՝ իր աշակերտներուն պատիւը:

Հապաթէ որ ես Տէրս ու վարդապետս ձեր ոտքերը լուացի նէ՛ դուք ալ պետք է որ մէկը մէկու ոտքերը լուանաք: Այսին զի ձեզի մէկ օրինակ մը տուի, որ ինտոր ես ձեզի ըրի՛ դուք ալ ընէք: Հօհ. Ժ. 14, 15:

Աս խօսքերուն միտքը հասկընալու համար, նախ և առաջ պէտք է նկատել որ ան ատենները ոտք լուանալը Հրէից մէջ հասարակ սովորութիւն մըն էր, որն որ սպասաւորները կը կատարէին՝ հիւրերուն մարդասիրութիւն ու քաղաքավարութիւն ցուցնելու համար: Այսին զի անատենը հիմակուան սովորութեանը պէս գուլպայ, կօշիկ և գոց պահոյ հողաթափ չըլլալով՝ գրեթէ մերկ էին անոնց ոտքերը, և պտտելու ատենը տաքնալով և աղտոտելով մեծ հանգստութիւն կը զգային երբոր կը լուանային: Անոր համար հասարակ սովորութիւն մըն էր, որ երբ մէկուն տունը հիւր մը գար կը լուային անոր ոտքերը. կամ երբոր մէկը պտտելու երթար, տուն դառնալուն՝ ծառաներէն մէկը ջուր կը բերէր ու կը լուար անոր ոտքերը:

Երկրորդ՝ պարտիմք քննել, թէ ի՞նչ էր պատճառը որ Վրիստոս՝ ծառայի մը պէս իր աշակերտներուն ոտքերը լուանալու յանձնառու եղաւ:

Վանդի Վրիստոս կուզէր բնաջինջ ընել անոնց մէջէն հպարտութիւնը և գոռոզութիւնը, որ միշտ կը գրգռէր զանոնք մէկը մէկէ մեծ ըլլալու նախանձով մը: Օր օրինակ՝ անգամ մը երբոր Հիսուս կը նախադուշակէր իր անարգալից մահը, իր աշակերտները անանկ լցուած էին մեծաբանութեան անմիտ խորհուրդներով, թէ Վրիստոսի հետ երկրաւոր իշխանութիւն մը պիտի վարէին, որ չէին կրնար հասկընալ անոր ըսած խօսքերը: Ղ. Գ. Թ. 45: Ժ. 31—34: Եւ ուրիշ անգամ մըն ալ սաստիկ կը վիճաբանէին, թէ ան երկրաւոր թագաւորութեանը մէջ իրենցմէ ով մեծ պիտի սեպուի: Ղ. Գ. Թ. 46: Ի. 24: Ուրիշ անգամ մըն ալ անոնցմէ երկուքին մայրը, միջնորդութիւն կընէր Հիսուսի իր որդւոցը համար. որոնք կուզէին իր թագաւորութեան արժողին քովը աւազին տեղերը ունենալ: Ս. Գ. Թ. 20:

Վաւ. Վրիստոս կրկին և կրկին յանգիմանեց զանոնք ըսելով, թէ ինքը եկած է սպասաւորութիւն ընդունելու, հապա սպասաւորութիւն ընելու, և իր կեանքը փրկանք մը տալու շատերուն համար: Ս. Գ. Թ. 28:

Ուրեմն ան գորովաշարժ և մեծաշուք հանգէսին մէջ, որուն անմիջապէս իր կամաւոր չարչարանքը և խաչելութիւնը պիտի հետեւէր, մեր Փրկիչը բնաբանին խօսքերը ըսելով՝ լոկ արարողութիւն մը հաստատելէն բոլորովին տարբեր նպատակ մը ունէր: Կուզէր որ տպաւորէ իր աշակերտներուն մտացը մէջ մէկ մեծ բարոյական պարտաւորութիւն մը, որ անոնք շատ դժուարաւ կը սորվէին: Աս պարտաւորութիւնը Խոնարհութիւնն էր, և հիմայ ինքը կուզէր զանիկայ սորվեցունել անոնց աղջու և համոզել՝ եղանակով մը: Վուստտ պարտաւորութեանց կարգէն մէկ մասնաւոր գործողութիւն մը կուզէր յառաջ բերել, որով ցուցնէ ան բոլոր կարգին հարկաւորութիւնը: Եւ որովհետեւ ոտք լուանալը ծառաներուն ամենէն հասարակ պարտաւորութիւններէն մէկն էր, ասոր համար ան օրինակը ընտրեց՝ խոնարհութիւն սորվեցունելու իր աշակերտներուն:

Մեր կարգացողները անտարակոյս գիտեն, որ աս սորվեցունելու կանոնը մեր Տէրը շատ գործ կածէր: Ինչպէս՝ «Վաժակ մը պաղ ջուր լորմցունելը աս պղտիկներէն մէկուն», և «Աս իմ եղբայրներուս ամենէն պղտիկին տես երթալը հիւանդութեան ատենը կամ բանտին մէջ», ասոնք մասնաւոր օրինակներ էին, որոնք կը գործածէր ընդհանուր պարտաւորութիւններ սորվեցունելու:

Ուստի աս տեղս պարտիմք նկատել ոչ խօսքը՝ այլ իմաստը: Հնադանգեղու եմք Վրիստոսի աս հրամանին, չէ թէ լոկ արարողութիւն մը հաստատելով, որ բնաւ հիմակուան սովորութեանցը չհամեմատիր, այլ յօժարամիտ զննանելով որ ատեն որ հարկաւորի, մեր ամենաւնուատ ընկերներուն համար՝ ի գործ դնել ամենամեծ խոնարհութեան պարտաւորութիւնները:

Վերդապետ:

Որդեակ, ալ հիմայ չես յիշեր, դուն մուշար ան ժամանակը, որ նորածին կենդանիէ մը աւաւել տկար ըլլալով՝ չէիր կրնար աւանց քու ծնողացդ օգնութեանը շարժիլ. միտքդ չէ կըսեմ ան ատենը՝ որ երկու օր ևս չէիր կրնար ապրելու, թէ որ

Ճնողքդ քեզ չսիրէին : Ո՛րչափ հոգ և աշխատութիւն կրեցին անոնք որ քեզի սորվըցունեն մէկ բառ մը արտասանելու , մէկ բայլ մը առնելու . ո՛րչափ հոգ և նեղութիւն կրեցին անոնք որ քեզի փորձանքներէն ու հիւսնողութիւններէն ազատ պահեն , որ քու ուժդ վարժեն , քու նորածին միտքդ բանան , ու քու պէսպէս պակտութիւններդ լցունեն : Աս մայրը՝ որ տարիքը և աշխատութիւնները գլխովին փոխեր են , իր գեղեցիկ օրերը քեզի համար վասնէր է . քեզի վայրկեան մը աչքին առջևէն չկորսնցունելու համար , ամէն զուարճութիւններէն կը հրաժարուէր . քու ապահովութեանդ վրայ հսկելու համար , իր քունը կընդմիջէր ու հարկաւոր հանգստութեանէն կըզրկէր զինքը : Աս հայրը , որ ալ տարիքը առած քու աչքիդ մէկ տկար ծերունի մը կերևայ , իր ոյժը հատուց աշխատանքի մէջ որ քեզի անուցանէ : Ահա դուն անչափ պարտաւորութիւն մը ունիս . այս , անչափ է քու պարտաւորութիւնդ . ի՞նչպէս պիտի հատուցանես զանիկայ , չկայ ասոր մէկ փոխարէն մը դրամով . բայց շատ դիւրին՝ սրտով : Դուն աս անչափ պարտաւորութիւնդ կըկատարէիր արդէն քու սուսաջին հասակիդ մէջ , երբ որ մօրդ զիրկը նետուէրով , չէիր ուղեր որ ուրիշը գրկէ քեզ . անիկայ ալ իր քաջամենքուն փոխարէնը առած կըսեպէր ստով : Բու հայրդ իր ցորեկուան աշխատութիւններէն դառնալուն՝ քու ժպտովը կըհանգստանար , ան պարզամիտ շարժմունքով՝ որով դէպի անոր կըվազէիր , ու քեզի կըկանչէիր զանիկայ : Աս երախտագիտութիւնը որ անատենը քու սուսաջին բնական աղբււնդ եղաւ , այսօրուանօրոյ քու սուսաջին պարտքդ է : Ան նոյն Աստուածը՝ որ քու տղայութեանդ պահպանութեանը համար քու հօրդ և մօրդ սրտին ծնողական սէրը դրաւ , կուգէ որ երախտագիտութիւն ունենաս դուն քու սրտիդ մէջ՝ անոնց ծերացած հասակին երջանկութեանը համար : Ի՞նչ բարեբաղդ ապստամբարան մըն է երախտագիտութեամբ միացած գերդաստանի մը բնակութիւնը : Աս յօժարակամ պատրաստութիւնը ամէնը յարգելու , ու պինդ թեթեւ ծառայութիւնն ալ չմոռնալու , ամէն բան սիրով վճարելու , ո՛րչափ

Թանկագին է մտերիմ կապակցութեանց մէջ . ի՞նչպէս կըսնդէ անիկայ աս սրտաւուռ և սրբազան կապերը . ի՞նչպէս կը անուցանէ փոփոխակի սէրը . ի՞նչպէս կը քաջալերէ հաւատարմութիւնը : Ահա պէս , ո՛րչափ երջանիկ է երախտագիտ սիրտը , զո՛հ՝ ամէն անոնցմէ որ կըսիրէ :

ՍԷԼԵԻԷ

Վերստինէն-Լեւոն Բաբեր :

Անհատութեան Վերստինէն Թեան դարձող մը աս հետեւեալ պատճառները կըցուցունէ իր անհատութեան դարձի գալուն և Վերստինէնութիւնը ընդունելուն :

ա . Միւս չէի ճաննար անսկ մարդ մը՝ որ Անհատութիւն ընդունելով բարեկարգութեան տակ մտաւ :

բ . Աստիճի ու պարկեշտ մարդիկ կըճաննամ , որոնք անհատութեան դառնալով գրեթէ աստիճի չար մարդիկ եղան :

գ . Անհատութիւնը բարձրակարգ կրթական , համադրով զմարդիկ թէ ոչ դառնալու համար էր կայ և ոչ մեղաց փոխարէն պատիժ :

դ . Անհատներուն բոլոր գրութիւններուն մէջը չգտնուիր օրէնք մը չարութիւնը արգելող ու առաքինութիւն գործելու խրատայա տուող , պատիժ ցըցունելով առջինն ու վարձք երկրորդին :

ե . Վանի մը անհատաներ կըճաննամ՝ ու շատերու համար ալ լսել եմ , որոնք իրենց մահուան կետին ստիպել յուսահատութեան մէջ ինկան . և սատիկ կտամբեցին ինքզինքնին , որ իրենց կենացը ընթացքին մէջ անհոգութիւնը բեր են Աւետարանին հրամայած խօսքերուն :

ա . Հարկաւոր ու հաւաքաւոր մարդիկ ճանաչալ՝ որոնք Վերստինէնութիւնը ընդունելով բարեկարգեցան :

բ . Վանի մը անհատաներ ու կրօնք անարգողներ կըճաննամ , որոնք Աւետարանը ընդունելով իրենց չարագոյն սովորութիւններէն չուտով ու բողբոջով դարձան ու առաքինութեան ճետեցան :

գ . Անհատական քրիստոնէնութիւնը բուն աս վարդապետութիւններով բարոյականութեան լաւագոյն և զօրաւոր չարժանիքներ կընայէ մարդոց սրտին :

դ . Սուրբ Վիգորը ամէն տեսակ յանցանքները կարգիլէ սատիկ պատիժ սպառնալով . և ամէն տեսակ առաքինութիւնները կըպատուիր իգործդնել յափտեական վարձարութեան խոստմունքով :

ե . Միւս լուսած չէ որ Վերստինէն մը անհատութեան թեթեւեղութեան համար՝ իր մահուան ժամուն Աստուծոյ ողորմութենէն յուսահատի , կամ թէ Սուրբ Վիգորը ընդունելուն համար գիշանալով սրտովութեամբ մեռնի :

Վատարկութիւն՝ յարգել :

Թէ որ մեր գործքերուն ամենէն փոքրը կըմենայ երբ որ հետեւութիւնները մեզմէ ետքը եկող սերունդին վրայ կըտարածի , թէ որ մարդկային ընկերութիւնը երախտագիտութիւն մը պիտի ունենայ ան երկրագործին որ ծառ մը կըտնկէ , որպէս զի մէկ օր մը յոգնած ճամբորդին շուք ընէ , հապա ան՝ որ երիտասարդ քաղաքացիները առաքինութեան մէջ կըթէ , որ անոնք ալ ուրիշներուն կըյաջորդեն իրենց բարեկրթութիւնը , ան որ անոնց սրտին մէջ երջանիկ սերմեր կըցանէ որ իրմէ ետեւ պտղաբեր լըան ու ապագայ խիտտ հեռու սերունդներուն անցնին , բարեկարգ չէ՞ մի , հայրենիքը ծաղկեցնող չէ՞ մի :

ՍԷԼԵԻԷ :

տիր, երբոր սուրբ բաներ և թանկագին մարգարիտներ ձգուի անոնց, բոլորովին բանի տեղ չեն դնել. ու հոտւրտալէն ետե զանոնք՝ թէ արդեօք կրնան ուտել, և տեսնելով որ իրենց ստամոքսին հաճելի չեն, ոտքերնուն տակը կառնեն ու սատտիկ կրկատղին ձգողին վրայ: Ասիկայ խիստ համաձայն է մեր տուած մեկնութեանը: Այլեղեցիին արտօնութիւնները՝ իր անարժան անդամները ընդունելու որ ըլլան, կըսկսին ջանալ որ անոնցմով իրենց ազահոութիւնը յազեցընեն. ու երբ կը տեսնեն որ աս բանը գլուխ տանելու միջոց մը չունին, կըսլայանան ճշմարիտ ոչխարներուն վրայ: Աս անարժան անդամները շատ փնաս կրնան ընել եկեղեցիին, և կընեն ալ, քան թէ գուրսի մարդիկները: Վանգի դայթակղութիւն և նախատինք ըլլալէն ետե, կըսկսին չարաչար բանեցընել իրենց ստացած իշխանութիւնը և զօրութիւնը՝ հալածելով Հիսուսի բարի և ճշմարիտ աշակերտները:

Հիմայ կըմնայ մեղի հաստատել, թէ աս մեկնութիւնը իր սորվեցուցած վարդապետութեանը հետ՝ ամենեւին չհակառակիր Աստուածաշնչին, մանաւանդ թէ շատ համաձայն է անոր:

Վախ և առաջ կըսեմք, որ Այլեղեցիին արտօնութիւնները՝ Վրիստոսի ճշմարիտ աշակերտներուն համար սահմանուել են, քի գարձի եկած ու սուրբ Հոգիով վերստին ծնած մարդիկներուն համար: Աս ստուգութեանը ապացոյց՝ բաւական է որ ուշադրութեամբ կարդամք Սաբլ. Ժ. գլուխ 18 համարը, ուր գրուած է, թէ դժուարը պիտի չկրնայ յաղթել անոր. բայց որովհետեւ պիտի յաղթէ կեղծաւորներուն՝ (Սաբլ. Ի. 51.) ուրեմն չեն կրնար ասոնք Այլեղեցիին մասը ըլլալու: Վանապէս կարդա՛ւ Սաբլ. Ժ. 28, 29: Վարձ. Ե. 21:

Վիտելի է նաև որ առաքեալները՝ Այլեղեցիին արտօնութիւնները միայն անոնց կուտային, որ գիտէին թէ ճշմարտապէս դարձի եկել են. և անոնց մոլորութիւնը տեսածնուն պէս, իսկոյն կըղկէին անկէջ: Կարդա՛ւ ասոր վրայով՝ Մատթ. 23: Եւ Սաբլ. Ե. 4: Գլուխ և մանաւանդ 13 համարը. նոյնպէս և ի՞նչ Սաբլ. Ե. 13:

Ի վերջոյ արժան կըհամարեմք քանի մը համառօտ գիտողութիւններով աւարտել մեր խօսքը:

Այլեղեցիին կրած խիստ մեծ չարիքներուն առջինն ալ իր անարժան անդամներէն առաջ եկել են: Այլեղեցիին յաղթեց և միշտ պիտի յաղթէ աշխարհի: Բայց ծածուկ կեղծաւորները այնպիսի փնաս մը կուտան անոր որ դժուարին է

բժշկել: Խիստ մեծ թշնամիները իր ծոցը կը գանուին:

Վրիստոսի Այլեղեցիին միայն անոնցմէ կըբաղկանայ, որ Սուրբ Հոգիով նորէն ծնելու նոր արարած եղեր են: Այլեղեցիին արտօնութիւնները յատուկ անոնց համար հաստատուել են. վայ միւսներուն որ անարժանութեամբ կըմօտենան: Ալ աղէկ էր որ «անոնց վիղէն աղացքի քար կախէին ու ծովը նետէին»:

Վերջապէս Կենդանիներ:

Երբ որ կըմտածէ մարդ գիշատիչ կենդանիներուն բաղմունքիւնը, որոնք ամէն օր ուրիշ տեսակ բաղմունքիւ կենդանիներ կըղոհեն իրենց գոյութիւնը պահպանելու համար, ու այնպէս կապրին, զսրմանք կուգայ իրեն, անոնց աս թշնամութեանը համար, որ ամենեւին կամայական չարութեան սկզբունքի մը չլիբարբերի, քանզի գլխովին բնական բան մըն է, որպէս և Աստուած ալ հրամայել է: Բայց երբ որ աս Աստուածային հրամանին վրայ աւելի ուշադրութիւն կընէ, կըհիմանայ մարդ տեսնելով որ սաիկայ Վախախնամութեան և բարեբարութեան գործ մըն է: Ապաքէն, որովհետեւ կենաց օրէնքը աս է որ գործարաններու կիրառութեամբը կեանքը մաշի և այնպէս վախճանին հասնի, չկրնար մէկը աս անժխտելի օրէնքին համար ուրիշ սփռումք խնդրել բնութեանէն, բայց եթէ այնպիսի գործադրութիւն մը որ ինչո՞ւ հնարաւորութեան գիւրին և հանգիստ ըլլայ: Ահա մակեր կենդանիներուն վիճակն ալ ճիշդ սաիկայ է: Անգղիացի բնագէտը Պրքէնտ անուն աս նիւթիս վրայ գրելով կըսէ, թէ անոնց ամենէն հանգիստ մահը յանկարծակի մեռնիլն է. և թէպէտ բարոյական պատճառներու համար որ միայն մեղի կը պատշաճին, կըխնդրեմք Աստուծոյ որ յանկարծահա մահուանէ ազատ փնամք մենք, այսու ամենայնիւ ստոյգ է որ կենդանիներուն համար շատ փափագելի բան է: Հիւանդութեան և զաւառութեան ցաւերը՝ որոնք մահուան կարապետներն են, միայն մարդկային սեռին մէջ միւլթարութիւն ընդունող են: Արդարեւ միայն մենք ունիմք մեր ներսը՝ ամէն կերպ միւլթարութեան և յուսոյ սկզբունքները, և ցաւին մէջն ալ

վսեմ զգայմունքներ և խիստ գործաշարժ յօժարութեան գործեր կը ընեն մեր մէջը : Բայց անասուններուն մէջ ամենէն ասոնց նման բան մը չկայ . բնաւ գութ և ակնածութիւն չունին տկարներուն և տարիքը աւագած ծերերուն համար : Սինչեւ ծերութիւն հասած կեանքը՝ ալ ուրիշ բան չէ անոնց , բայց եթէ տանջանք և թշուառութիւն : Ստորի ծերութիւնը՝ փոխանակ տեղի ունենալու անոնց կեանքին մէջ , թէ որ կանխահաս մահուամբ միշտ խափանուի , անշուշտ բարերարութիւն մը կը ստեղծուի : Եւ կանոնով ինչ որ տկար է , հիւանդ և վատաւ կաբէկ , վաղվաղակի իր թշուառութենէն կազատի . և աշխարհս միայն ան էակներովը լեցուած է որ ամէն կարողութիւնները ունենալով լիապէս կը վայելեն կենաց ամէն բարիքները որ տրուեր է իրենց . իրաւ կեանքը կարճ է , բայց զոնէ երջանիկ է . ու ան վայրկեանական ցաւը՝ որ մահուան յանկարծ հասնիլը կը պատճառէ , թեթեւ ցաւ մըն է , թէ որ բաղդատուի զուարճութիւններուն քաղցրութեանը հետ՝ որուն ընթացքը դուր չմտնողաւ մահը կը խափանէ :

Եւ յապէս ուրեմն աս երկրագունտը չկրնար երեւնալ իբրեւ բնական թափոն մը պատերազմի : Ինդհակառակն՝ թէ որ մը տաժեմբ ամէնուն վեճակը մէկէն , շուտով կը տեսնեմք ան ամէն դիպուածները՝ ուր որ կարծես թէ թշուառութիւնը ճիշտաբար կը մտնէ , որ կը կազմեն ընդհանուր կարգ մը երկրի ամէն նեղութիւնները մեղմելու : Ստակեր կենդանիները՝ փոխանակ անգութ դահիճներու խումբեր երեւնալու , բարերարութեան ճշմարիտ աղբիւր կը ընեն խոտակեր կենդանիներուն , որոնք իրենց իշխանութեանը տակն են : Եւ ոչ միայն աս կողմէն բարերար կը ստեղծուին , բայց նաեւ ուրիշ պատճառի մը համար ալ որ նոյնպէս երեւելի և արժանաւոր է արարչին սքանչելի նախատեսութեանը : Եւ յիշենք ան որ աս տեսակները խափանուիլ մէկալներուն շատնալուն վրայ կը ընեն : Եւ անց աս կերպ նուազութեան ամէն մէկ կենդանիներու ազգութիւնը որ իրենց գլխուն մնան , ան աստիճան կաճին՝ որ չափազանց շուտաւ ալ չէին կրնար իրենց ուտելիք գտնելու , ու խոտա-

կերները սովէն չարչարեալ՝ տառապանքի մէջ գտնուող էակներու բազմութիւն մը կը ընեն : Եւ յապէս մտակերները մէկալներուն սովամահ չըլլալու դեղ մըն են , և այնպիսի թշուառութեան մըն ալ՝ որ ալ աւելի սոսկալի է , քի սովատանջ ապրելու : Վանդի հիւանդները , վերաւորները , տարիքնին աւագ տկարները , և անոնք որ բնութեանը որոշած սովորական չափը կանցնին ու կը շատնան , բոլոր աս էակները , անմիջապէս բնաջնջ կը ընեն : Եւ ան նոյն ատենը որ այսպէս կազատին իրենց գլուխը գալիք թշուառութիւններէն , իրենց ողջ մնալովը որոնցմով ուրիշներն ալ կը վախցունեն , իրենց դիւրը փոխարէն մը կը ընեն զանոնք գիշատող բարերարներուն , և միանգամայն դատարկ մնացած տեղը՝ ժառանգութիւն կը ըլլայ նոյն տեսակի էակներուն , որոնք այնուհետեւ տարիքով և աւողջութեամբ զարգացած կապրին :

Նախախնամութիւնը չէ թէ միեւակ աս ընդհանուր օրէնքը սահմանել հաճեցաւ , այլ և անոր գործադիրներուն ալ գործիքներ ու բնական ազգում տուաւ որ վաղվաղակի և խիստ քիչ չարչարելով իր կամքը կատարեն : Վանդի որչափ որ աւելի սուր և ուժեղ դէնքեր տուեր է մտակերներուն , և որչափ որ դիւրեմք դրող կերբ ազգու և սաստիկ է , այնչափ աւելի յայտնի կը տեսնուի իր փոյթը՝ խոտակերներուն համար , որովհետեւ աս կերպովս միայն ապահով միջոցներ կը պատրաստէ մէկէն սպաննելու զանոնք : Եւ հայտնի է Նախախնամութիւնը հրաման կընէ կեանքին որ կենայ հոն՝ ուր որ իր շարունակութիւնը անկարգութեան մը պատճառ պիտի ըլլայ , և նոյն ատենը կարգիլէ անոր ընթացքը խիստ պարզ կերպով մը , ու ասով թէ մեռցնողին և թէ մեռնողին բարերարութիւն մը կընէ :

Եւ սքանչելի կարգին օգնութեամբն է որ երկրի մակերևոյթը , ծովու խորութիւնները և օդային գաւառները բռններ են միլիոնաւոր արարածներ , որ թշուառութիւն և մահ , հիւանդութիւն և ծերութիւն չեն գիտեր , և որոնց երջանկութիւնը իրենց ապրելուն հետ հաւասար կը դիմանայ : Եւ սակաւաթիւ օրերուն մէջ որ իրենց գործարաններուն կազմութիւնը կը թողու որ ապ-

րին , ժրութեամբ կըկատարեն իրենց պաշտօնները՝ որոնց համար ստեղծուել են . և անոնց ամէն մէկուն կեանքը , շարունակ խնջոյք մըն է առատութեան ծոցը : Վերջապէս , երբ որ մեռնելու ալ ըլլան , աս կորուստը շատ տկար փոխարէն մըն է ան պարտքին որ ունին բնութեան , որուն պաշտօնն է գործարանք ունեցող մարմիններ արտադրել :

Բայց սակայն բնութիւնը աս զիջատիչ կենդանիներուն խումբերը կարգաւորելով , չէ թէ մինակ չափազանց կենդանի մարմիններէն ազատուելու հոգ տարաւ , այլ ստիպուեցաւ որ զգուշութիւն ընէ մեռած մարմիններուն համար ալ , որոնց ներկայութիւնը՝ դարձահոտութիւն արտաշնչելուն պատճառաւ , ոչ սակաւ բարեկարգութեան ներհակ է քան որչափ ողջ եղողներուն խիստ շատութիւնը : Ուստի ասոր հնարքն ալ հոգաց քանի մը տեսակ կենդանիներ սահմանելով , որոնք աս պաշտօնիս համար բնական ազդոււմ և յարմար գործարաններ ունին : Լաւ ատենցմէ ամէն տեսակին մէջ հաստատել է . կենդանածիններուն մէջ՝ զայլերը՝ բորենիները՝ և ճաղարները՝ . թուշուններուն մէջ՝ ազուանները՝ անգղները և երբեմն ալ արծիւները . ձուկերուն մէջ՝ ան տեսակներուն բազմութիւնը՝ որ անթիւ խումբերու բաժնուած , թուի թէ ուրիշ պաշտօն չունին բայց շարունակ ծովին յատակը մաքրելու : Սակայն աս մեռած մարմիններուն վրայով եղած կարգաւորութիւնը , առաւել միջատներուն մէջ կերեւայ , որ յատկապէս մեծ զարմանք կուտայ անոնց որ տիեզերաց կառավարութիւնը խիստ մանրամասնաբար սորվիլ կուզեն : Ո՞վ կրնայ կամիւք մը միտքը բերել , առանց վաղվադակի երեւակայելու որդերը որ կըկրծեն զանիկայ և կըփութան երկիրը մաքրելու անկէջ . բայց ան է յաւէտ զարմանալին որ արտաքոյ կարգի ղիպուած մը աս բանիս ստիպելու որ ըլլայ , ի՞նչպէս մէկէնիմէկ բնութիւնը կարթունցընէ և իրեն կրկանէ բոլոր ան աշխատողները որոնց ծառայութեանը պէտք ունի : Ո՞վ արդեօք չափազանցութիւն և անկարծելի բան պիտի չհա-

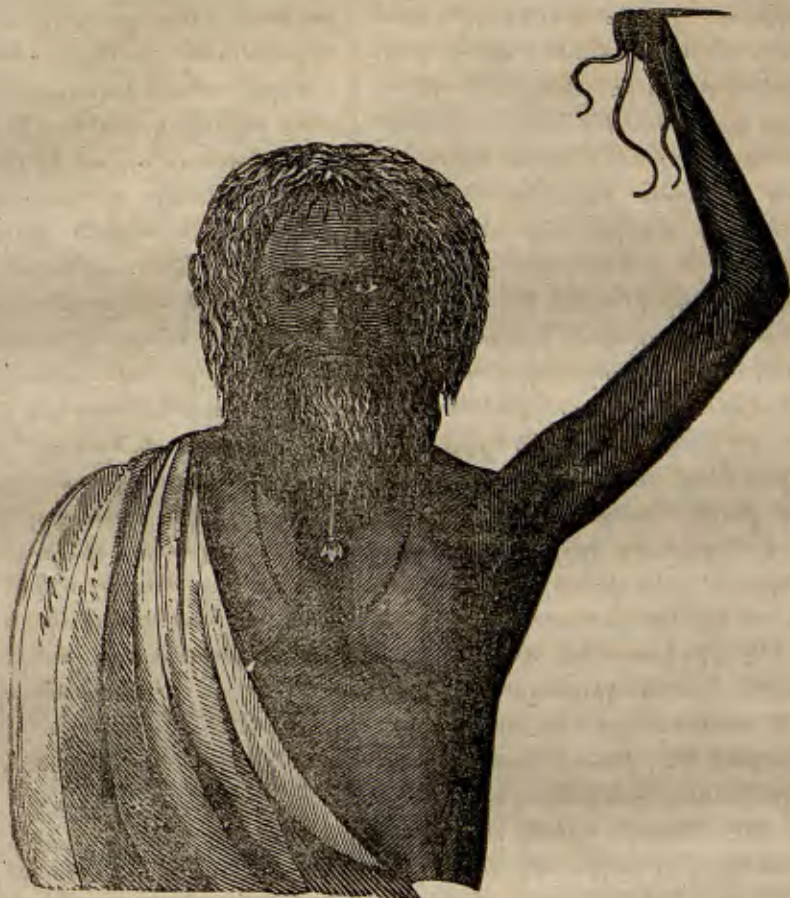
մարի , եթէ ըսեմ , որ աս կերպով երեք ճանճ բաւական են առիւծէն աւելի արագ՝ եղուն դի մը ուտելու : Գուցէ կըլսանայի աս խօսքը ըսելու թէ որ ինծի չօղնէր մեծն ինեա՝ որ աշխատութեան յանձնառու եղաւ աս բանիս հաշիւը ընելու : Եւրաքէն մնալիւր ըսուած ճանճի տեսակին միայն մէկ հատը քսան հազար հաւկիթ կըծնանի , ուրոնք նոյն վայրկեանին մէջ կըբացուին . բըւսանը չորս ժամ անցնելէն ետեւ աս քսան հազար որդերը այնպէս կերած կըլլան , որ անոնց ամէն մէկուն ծանրութիւնը երկու հարիւրի չափ կաւեւնայ : Չորս օրէն ետքը՝ անոնք ալ կըսկսին ծնանիլ : Եւս այսպէս շատ քիչ ատենի մէջ չորս հարիւր միլիոն ճանճ ոչնչէ յառաջ կուգան , ու միայն ուտել և առաւել շատնալ կըխնդրեն : Էիմայ աս սուկալի ճանճի մըրիկին հետ բաղդատենք անասուն մը որ օրը երեսուն լիտր միս չկրնար ուտել , և առանց աշխատութեան կըտեսնենք թէ ո՞ր կողմը կրնայ արդեօք գործը վաղվադակի առաջ տանելու : Հայտնի է որ մսակեր ճանճերը աւելի շուտով կը կատարեն իրենց պաշտօնը : Եւս անապէս Ուէմիւր հաշիւ ըրեր է որ ասֆիլ¹ ըսուած մէկ տեսակ ճանճ մը միայն՝ իր հինգ սերունդին մէջ վեց հազար միլիոն փոքրիկներ կըծընանի , և թէ աս կենդանիները՝ տարուան մէկ եղանակին մէջ մինչև քսան սերունդ կուեննան : Թէ որ մէկը ասոնց բոլոր հաշիւը ընելու ըլլայ՝ կըտեսնէ աս խեղճ դուրս թիւերը , որոնք անհուն ըլլալով՝ մարդուս միտքը կըշփոթեն :

Ուրեմն պիտո փոքր մարմինին մէջ որուն սնունդին համար շատ քիչ բան կըհարկաւորի , բնութիւնը թաքուն կըպահէ եղծանելու խիստ սքանչելի զօրութիւն մը . ասիկայ մէկ սուր մըն է որ ըստ հաճոյից դուրս կը հանուի կամ պատեանին մէջ կըդրուի . խիստ մեծ է ան՝ երբ որ պատեանէն դուրս կըլլէ , ղիւրատար և գրեթէ ոչինչ բան մը՝ երբ որ տեղը կըդրուի : Ինութիւնը զարմանալի ճշդութիւն մը ունի իր խնայութեանցը մէջ , որ համաձայն ըլլալու համար իր աշխատութիւնները դադրելու ատենին , միայն հարկաւոր եղած ժամանակը բանաւոր-

¹ Սրէլան :² Զաբալ :¹ Aphis.

ներու ծանրութեանը յանձնառու կըլլայ, ու կարճակէ զանոնք՝ երբ որ անոնց ծառայութեանը ալ պէտք չունենար: Ամանակէս սքանչելի բարերարութեամբ՝ այնպիսի

բանտորներ աշխատութեան կըկանչէ, որ կարող ըլլան անօթութենէ մեռնիլ առանց ջաւ մը զգալու, ինչպէս որ մարդս թմրելով կըքնանայ:

सन्नासी

Սաննասի:

Սաննի կըկոչուի Հնդկաստանի կրօնաւոր մուրացկաններուն մէկ կարգը, որ է Պըրամիւններու չորրորդ բարձրագոյն աստիճանը: Արեւը դրուած պատկերը անոնց ճշմարիտ դաղափարը կըներկայացընէ, որն որ կենդանի օրինակէ մը առնուած է, և եղունգներուն ճիշտ երկայնութիւնը կըցուցունէ:

Ասոնք իրենց թեւերը ասանկ ջաւալի դրութեան մէջ պահելու համար՝ նախ կը պարտաւորին ձողի մը կապել զանիկայ. քայց քանի մը ամիսէն ետքը ձողէն կըքակեն, վասն զի ուսին ու թեւին ջիղերը ու յո-

ղակապերը ասանկ մնացած ըլլալով ալ ամենեւին չեն կրնար անիկայ իր բնական վիճակին դարձընել: Թեւը ու ձեռքը կըչորնան և մատներն ալ չեն գոցուիր կամ շարժիլ. իրենց բթամատին և միւս մատներուն եղունգները թող կուտան որ մեծնան, ու քանի մը մատնաչափ երկըննան, անանկ որ ճիշտ թուջունի մը ճանկերու երևոյթը կուտան:

Սաննատիները իրենց աս արտաքոյ կարգի ուխտադրութիւններուն փոխարէն մեծամեծ վարձուց արժանի կըհամարին քերէնք. ու կըսեպէն թէ ասիկայ բոլոր ու-

րիշ բարեգործութիւններէն աւելի արժանաւորութիւն կընծայէ իրենց : Ընոնք կը սեն թէ՛ Սանեասի մը որ մեռնի , իսկ և իսկ Պրամային կամ թէ Վ իշնուին երկիրը կանցնի , յաւիտեան աղաւթ մնալով այլ և այլ ծնունդներու պատիժէն : Սէկը՝ Սանեասի կարգը անցնելու համար պէտք է որ իր կէնը երեսէ ձգէ , ու ընտանի և ընկերական բոլոր կապակցութիւններէ հրաժարի : Ընէն առտու լուացուելէն ետքը կը պարտաւորի իր բոլոր մարմինը մոխիրով շփել , նշանակել ուղեւոր թէ անձնական զարդարանքներէ և կենաց զուարճութիւններէ բոլորովին հրաժարած է . պէտք է որ առանձնակեաց ըլլայ ու իր հացը մուրալով հոգայ , ու նաև օրը մէկ անգամ ուտելով չափաւորէ ինքզինքը : Երբեմն ուղղակի մէկ ոտքի վրայ կը կանգնին , մինչև որ սրունքը կուռնայ ու շարաւով կը լինուի և ահագին խոցեր դուրս կուտայ : Սէկ քանինները իրենց զիրքը կը շրջեն և գլուխնին դետինը ոտքերնին վեր կը մնան դրեթէ բոլոր օրը : Ըսոնք ըսելովնիս ամենեւին չկարծուի թէ շնդկատանի ճգնաւորները հասարակօրէն իրենց կիրքերը բոլորովին սանձած , ու աշխարհային զուարճութիւններէ հրաժարած են , ինտոր որ իրենց կանոնները կաւանդեն ու գործընկիւն ալ կը ցուցունեն թէ անանկ կընեն : Ընդհակառակն անոնք բոլորովին հեռու են իրենց կիրքերը սանձելէն , շատ անգամ իրենց կերակուր չտուողները կանիծեն . շատերնին հասարակ գողեր են , գրեթէ ամէն ալ անպատմելի անհամեստութեան ու անմաքրութեան վիճակի մը մէջ կապրին , ու նաև ուրիշներն ալ գրեթէ միշտ զինով են արբեցուցիչ խոտերու ծուխը քաշելով : Ու մանք ընութեամբ անանկ կատաղի են , որ ամէն իրենց մօտեցողին սոսկում մը կուգայ : շնդկատանին ներսի կողմերը աս մուրացկանները ընկերանալով աւարաւորներու խումբ մը կը կազմեն ու գիւղերուն վրայ կը յարձակին , անանկ որ բոլոր բնակիչները կըստիպուին թողուլ իրենց բնակարանը ու փախչիլ : Բոլոր ականատեանները կը հատատեն թէ ասոնք անարդու երեսէ ձգուած մարդիկն են , որ ան ընթացքին մէջ կը մոտան ու իրենց զանազան խստակրօնու-

թիւնները կը կատարեն միայն մարդիկ խաբելու համար . որպէս զի մարդոցմէ մարմնաւոր պիտոյք ու յարգութիւն ընդունին , որ ատեն իրենք ծոյլ կեանք մը կը վարեն , ու ծածկաբար ինտոր նաև երբեմն ալ յայտնի ամէն գարշելի ու ամօթալից յօժարութիւններու ինքզինքնին կուտան :

Երբ աս անձնաչարչար արարողութիւնները ընելով կը խոստովանին ասոնք թէ իրենց մեղաւոր ըլլալը կիմանան , բայց մեղքին ընութեանը և Ըստուածային սրբազան պահանջմունքներուն վրայով ազէտ ըլլալուն համար , զանազան կերպ անձնաչարչարութեան կը դիմեն՝ իրենց մեղքերուն քաւութիւն մը ու Ըստուածային շնորհքը ստանալու յուսով . աւաղ . իրենց բոլոր ջանացողութիւնները անօգուտ են : Յիսուս Քրիստոսի արիւնը , այո՛ միայն անիկայ կը մաքրէ բոլոր մեղքերը : Հաշտարար և բարեխօս Որդին Ըստուծոյ է միակ հիմն յուսոյ : Ընտարանը միայն կրնայ լուսաւորել , վերջընէլ , մաքրել , մխիթարել ու փրկել , աս խաւարեալ՝ զրկեալ՝ ապականեալ տաւապեալ ու կորուսեալ

հեթանոսները :

Ըստուած մերն է :

Ըստուած իրապէս մերն է , ուրիշ բանի մը մէջ ասանկ ստացուած մը չունիմք : Սեր ատենը մերը չէ , մեր հարստութիւնները մերը չեն , մեր զաւակները մերը չեն , մեր մարմինները և հոգիները մերը չեն , բայց Ըստուած մերն է բացարձակ խոստամբ և պարգևօք , և կրնամք Սարգարէին հետը ըսել՝ « Ըստուած , մեր Ըստուածը պիտի օրհնէ մեզի » :

Ըստուած բոլորովին մերն է , բոլոր Ինքը և բոլոր Իր ունեցածը , իր Լուծեան կատարելութիւնները , իր նախախնամութեան շնորհքները , իր փրկութեան օրհնութիւնները , իր Բանին պանծերը , ամէն ալ մերն են : Ըստուած յաւիտեան մերն է . միաւորութիւնը անքակելի է . իր յարակցութիւնը մեր երջանկութեանը չափն է , որչափ որ կենդանի է Ըն , այնչափ մեր Ըստուածը պիտի ըլլայ :

Լմաստուն է ան մարդը՝ որ իմաստութիւն փնտռելու ետեւ է . խենթ է ան որ կը կարծէ թէ իմաստութիւնը գտեր է :

Ըս երկու պիստ կարճ խօսքը արտասանելու համար , այո՛ ու , շատ մտածել պէտք է :

Խորհրդածութիւնս Լնսելուս :

Գլուխ Ժ.

Հիսուս՝ Պիղատոսի պալատին մէջ :

Բայց ի՞նչ ըրած էիր դուն՝ ո՞վ ամենա սիրելի Որդի մեծին Լստուծոյ : Ի՞նչ ըրած էիր որ այսպիսի չարչարանքներու արժանաւոր ըլլայիր : Երդարեւ ոչ մէկ յանցանք մը կրնար դրուել քու վրադ . այլ ես՝ ես ինքնաւ թողոր թշուառական մեղաւորներն էին քու կրած բոլոր տառապանքներուդ և նախատինքներուդ ճշմարիտ պատճառը : Սխտուծոյ . բայց մեր մեղքերն էին որ քեզ վերաւորեցին , ու մեր անօրէնութիւնները որ քեզ չարչարեցին . աղբիւր ես կերայ , և քու ակումներդ առին : Եւ յիրաւի քու վրադ խօսեցաւ մարգարէն , Թէ՛ Ինչ որ չէի աւեր նէ վճարեցի անոնց : Սաղ. ԿԹ. 4 : Բայց և այսպէս՝ ոչ քու կըրած նեղութիւններուդ դառնութիւնը՝ և ոչ այն անհամեմատ հեղութիւնը որով զանոնք կրեցիր՝ ամենին մէկ աղբուրութիւն մը չըրին խտտախրտ Հրէից : Եւ մինչև անգամ երբոր իրենք յոգնեցան ամեն կերպ խայտառակութիւններով ու տանջանքներով քեզ չարչարելէն , անթիւառ զինուորներուն առաւել ևս անդուր ձեռքը մատնեցին քեզ . անարգական և աղիողորմ մահուան դատապարտած : Եւ արդեօք բաւական չէ՞ր , ո՞վ արեան ծարաւի գաղաններ , կենաց և փառաց Տէրը՝ ի խաչ հանելը , որ դուք ևս ձեր չարութիւնը անոր վրայ կը թափէք , ու անով նախատանայ ուրիշ տեսարան մը կըցուցնէք : Սոսն զի Գիրքը կըսէ որ դուք այսպէս ըրիք , իբր թէ բանի մը համար այնչափ հոգ չունէիք՝ որչափ մէկ կերպ ամբարիշտ լըբութիւնով մը և անխիղճ չարութիւնով մը Հրէաներէն ետ չմնալու : Եւ ատենը , կըսէ Լեւտարանից , դատաւորին զինուորները պալատին ներսը առին Հիսուսը , ու բոլոր գունդը անոր վրայ ժողովեցին . մերկացուցին զինքը , և կարմիր վերարկու մը հագցուցին անոր : Եւ փուշերէ թագ մը ոլորելով՝ իր գլուխը զրին , և եղէզ մը իր աջ ձեռքը . և անոր առջև ծնկան վրայ դառով՝ ծաղը կընէին ու կըսէին , Ողջ կեցիր՝ Հրէից թագաւոր :

Եւ Թքնելով անոր վրայ՝ եղէզը կառնէին , և անոր գլուխը կըծեծէին :

Գլուխ ԺԵ.

Հիսուս՝ Գողգոթա լեռը :

Եւ երբոր ծաղը ըրին անիկայ՝ կարմիր վերարկուն վրայէն հանեցին , ու իր լաթերը իրեն հագցուցին , և տարին անիկայ խաչը հանելու : Սաղ. ԿԹ. 31 :

Երբոր Գողգոթա ըսուած տեղը գացին՝ հոն խաչը հանեցին անիկայ , և ան չարագործներն ալ մէկը աջ կողմէն՝ ու մէկը ձախ կողմէն խաչեցին : Ղ. Կ. ԻԳ. 33 :

Լնսել ալ առին զինքը կըտանէին , ու խաչափայտը ինքիւրմէն վերցուցեր էր , և անոնք կեղար Գազաթան ըսուած տեղը՝ որ Եբրայեցիէն Գողգոթա կըսուէր . հոն զինքը խաչը հանեցին . և անոր հետ ուրիշ երկուք ալ մէկ զինն ու մէկալ զինն , և մէջ տեղը Հիսուսը : Յաղ. ԺԹ. 17 :

Գլուխ ԺԲ.

Բրիստոսի Տեառն մերոյ խաչելութիւնը ու անոր ծաղը ըլլալը :

Երթնցիր՝ ո՞վ հողի իմ , ու Թօթափէ՛ք ու աղտեղութեանդ փոշին . պատշաճաւոր ու շաղկութեամբ աս պատմութիւնը կարդա՛ , ամէն պարագաները զգուշութեամբ քննէ , ու միտք առ ան պատմական անձը՝ որն որ Լեւտարանին պատմութիւնը իբրեւ հայելի քու աչքերուդ առջին կընեցկայացնէ : Ո՞վ հողի իմ , ո՞վ է ան որ Թաւուրի հանդերձով ու հանդէսով կերեայ , և միանգամայն ամենանուաստ գերիի մը պէս խայտառակութիւնով և ամօթով ծածկուած է : Բու առջևդ կըկանգնի Թաւով պսակուած , բայց ան Թագը իր չարչարանքներուն վրայ յաւելած մըն է . ու ամէն մէկ սայրասուր փուշ՝ որով անիկայ շնուած է , իր Լստուածային մարմնոյն կըմխի , և իր գեղեցիկ դէմքը արիւնով կըշաղախէ : Իր մարմնը արքայական ծիրանիով զգեստաւորած է , բայց նոյն պատմութեանը անոր արհամարհութեանը ձեռքն տու է . ու ոչ յարգութիւն պատճառելով՝ այլ ի զինն կեցողներուն նախատինքը շարժելու միտք վրան ձգուած է : Եւ իր ձեռքը գաւազան բռնած է , բայց

այնպիսի գաւաղան մըն է՝ որ իր երկրպագելի գլուխը ծեծելու կը գործածուի : Ընդգամ՝ արարածները ծունկի վրայ կուգան , ու ծաղրական երկրպագութիւն կը մատուցանեն անոր . թագաւոր զինքը կը կոչեն , և անմիջապէս իր վրայ կը խորխտան . իր շնորհաշուք երեսները կը թքեն , ու կապտակեն ու կը մերկացունեն զինքը ան զարդերէն որ միայն իր անպատուութեանը համար իրեն հաղցուցեր էին : Տես թէ ինչպէս ծաղը կը լայ թագաւորն երկնից՝ իր արարածներէն , և իր ամենակալ մեծ վայելչութիւնը ամէն հնարաւոր կերպերով ինչպէս ենթակայ կը լայ եղեւնաւոր ապրտամբներուն նախատանացը . զնա՛ իր հետը մինչև խաչելութեան տեղը , ու նկատէ թէ իր փափուկ ծունկերը ինչպէս կը տկարանան խաչափայտին բեռանը տակը : Տես զինքը որ խայտառակութեան գործիքը կը տանի , ու չխորշիր բանէ մը որ իր ամենադաւն թշնամիները անոր ծանրութիւնը սաստկացունելու համար հնարեցին : Եւ երբոր իր ցաւալի ճամբորդութեան վերջը կը հասնի , քացախն ու լեղին են իր յոգնութենէն ետեւ իրեն տրուած սփոփանքները . այսպիսի ողորմութիւն գտան իր տկարացեալ կարողութիւնները , այսպիսի ցավացուն իր ծարաւեալ հոգին , որ ան ըմպելիքը անհամար կերպ բազմապատիկ տան ջանքներով իր կարողութիւնը սպառողներուն չարութեանը հետ հաւասար դառնութիւն ունէր :

Տես զինքը այնուհետեւ գետնին վրայ տարածած , իր անդամները խաչին վրայ պըրկած , իր ձեռքերը և ոտքերը անիծեալ փայտին վրայ գամած . և խաչը կանգնեցունելուն՝ աս բեւեռներէն կախուած իր մարմնոյն ծանրութեամբը վերքերը պատառոտած : Եւ աս տառապանացս մէջ ի՞նչ էր ան խօսքը որ իր նեղութիւնը արտաբերել տուաւ . « Զայր , ըսաւ , թողութիւն տուր անոնց , ինչու որ չեն գիտեր ինչ կը նեն » : Ո՛վ անյաղթելի համբերութիւն . ո՛վ անչափելի սէր : Ոչ բոլորքեալ ոխակալութեան բառ մը , և ոչ գանգատողական դատախազութիւն մը . ոչ բարկութիւն՝ այնպիսի կատարեալ անմեղութեան համար որ առանց պատճառի վնասեցաւ ու զրկուեցաւ .

ոչ վրէժխնդրութեան բաղձանք , և ոչ անգաղանաբարոյ մարդոց անիծապարտ գլուխներուն վրայ չարամաղթութիւն . այլ իր չարչարանացը սաստկութեանը մէջ հանդարտ և ներողամիտ աղթք մը առ իւր Զայրը , օրհնութեան խօսք մը , և անոնց յանցանքը թեթեւցնելու ջատագովութիւն մը , որ և նոյն ինքն յանցաւորները դատաստանի մէջ միայն ստիկայ կրնային յառաջ բերել իրենց յանցանքին տրժանաւոր դատապարտութիւնը և վրէժխնդրութիւնը չափաւորելու : Ընտարհի սկիզբէն հետէ ոչ երբէք պատահեցաւ այսպիսի համբերատար չարչարանք , այսպիսի անընկճելի սէր թշնամեաց , այսպիսի բարեշընորհ միջնորդութիւն թողութեան մեղաց : Միտք ա՛ռ ասիկայ՝ ո՛վ հոգի իմ , և երբոր դուն զքեզ կը տեսնես որ բարկութեան պիտի շարժիս՝ բուքա՛ած զրկանքներու և անիրաւութիւններու համար՝ որ և բոլորովին անհամբոյր և անարժան եղած ըլլան քեզի , բաղդատէ՛ք բուքա՛ածներդ բուքե՛ք Տէրովդ քա՛ածներուն հետ , (որ արդարեւ անբաղդատելի են) . այնուհետեւ ըսէ՛ք անձիդ թէ ան՝ որ հրաման ըրաւ քեզի բուքածովներդ սիրել , և քեզ հալածողներուն համար աղթք ընել , օրինակ ալ ձեզից քեզի՝ անձամբ կատարելով իր ըսածը այնպիսի պարտապի մը մէջ , որուն ոչ երբէք կըրնան հաւասարել բուքաբազաներդ :

Դարձուր բուքե՛ք միանգամ ևս աս կողմը , և բուքաւոր կեցած աւարկան իսկոյն թող զարթուցանէք բուքարմացումը և կարեկցութիւնը : Ո՛ր ան զի թէ որ աս հանդէսիս վրայ անողայ ըլլաս , ալ ո՛ր բան պիտի զարթուցանէք բուքարմաշարժ կարեկցութիւնը , ո՛ր բան պիտի շարժէք բուքարմացումը : Տես . Բուքե՛ք և Ֆըրկելէ՛ք՝ բուքաւոր և ամենասիրելի բարեկամը մերկ և անարգուած , իր մարմինը պատառոտած ու խարաղաններով ճեղքըտած , հարուածներով ճնշուած և կապուեցած , ամենաչար աւաղակներուն մէջ հատարկութեան տեսարան եղած՝ իբր թէ անոնց նման սոսկալի յանցանքներու տէր էր , իր թշնամիներէն անարգուած և նախատուած , իր ծառաներէն և բարեկամներէն մոռցուած . իր ձեռքերը և ոտքերը եր-

կաթի բեւեռներով ծակուած, իր անդամները տառապանքով ծռմուկած, մահուան վիշտերուն մէջ լեղի ըմպելիով կատակուած, իր կարողութիւնները ցաւերով տըկարացած, ու զինքը հալածողներուն չարութիւնը և անօրէնութիւնը իր կեանքին վախճանովն ալ վերջացած չըլլալը յայտնի ըլլալու համար, մեռնելէն ետեւ գազանային լըբութեամբ նիզակով իր կողմը խոցուած: Կայէ թէ արիւնը ինչպէս յորդահոս կը վազէ իր վերքերէն. իր գլուխը, իր ձեռքերը, իր ոտքերը, իր կողմը, ամէնն ալ իրենց ծիրանեղոյն վտակները առատօրէն դուրս կուտան: Եւ քու աչքերդ կրնայ արդեօք աս ամէնը տեսնել, ու դեռ ցամաք մնալ. սէ: Եւ գլուխս ջուրերու աղբիւր թող ըլլայ, և իմ արտասուքս գետի պէս թող բղխէ. իմ բոլոր հոգիս թող կակղանայ, ու եռանդազին կարեկցութիւնը և խանդակաթ սէրը հոգի թող ըլլան զանկայ հարեցընող: Եւ սքանչելի անձին վրայ պիտի լամ, իր ամէն տրտմութիւններուն մասնակից պիտի ըլլամ, իր բոլոր վերքերը պիտի լուամ: Եւ երբոր իր կրած դառն բաներուն վրայով իմ մտածութիւնս լրանայ՝ ու իր ամբողջ ներգործութիւնը ընէ, ինքը զանոնք հեղութեամբ կրելուն խորհուրդը իմ կարեկցութեանս և խանդաղատութեանս նոր նիւթ պիտի ըլլայ:

Պրանմասններուն վրայ պէղծիւթիւն:

Եւ «Պրանմասն» կամ ինչպէս սովորաբար կըսուի «Պարմասն» բառին նըշանակութիւնը մեծապէս խանգարուած է, և ընդհանրապէս իբրեւ նախատական բառ մը կը գործածուի շատ երկիրներ: Եւ նախընթաց ամէն մարդ ծանօթ է աս բառիս, բայց կարելի է քիչերը կան որ գիտեն թէ ինչ է աս բառին ստույգ նշանակութիւնը, կամ ինչ տեսակ մարդու աս անունը տալ պէտք է: Ուստի աս յօդուածիս մէջ համառոտ տեղեկութիւն մը կուտամք Պրանմասններուն դրութեանը և սկզբնաւորութեանը վրայ:

Պրանմասն՝ բառը կրնանակէ «աղատ որմնաղիւր» կամ տուն շինող², որովհետեւ

¹ Գաղղ. Franc-magon. Մզատ որմնաղիւր:

² Եւսթիոն-ճոն:

նախ առաջին Պրանմասնութիւնը երեւելի շէնքեր կառուցանողներու կամ ճարտարապետներու ընկերութիւն մըն էր: Բայց անոր սկզբնաւորութեան ժամանակը մինչև հիմայ շատ անստույգ մնացած է: Պրանմասնները մէջերնին անանկ կարծիք մը ունին՝ թէ Սողոմոնի տաճարին շինուելու ատենը եղած է անոր սկզբնաւորութիւնը. բայց յոյժ հաւանական է որ միջին դարերուն մէջ եղած ըլլայ: Պրանմասններուն վրայով ամենէն հին տեղեկութիւնը ան է թէ անորոշ ատեն մը Խառայիներէն ոմանք, Յոյներու՝ Գաղղիացիներու և Վերմանացիներու հետ միաբանական կապակցութիւն մը ընելով, եկեղեցիներ և ուրիշ շէնքեր կառուցանելու ընկերութիւն մը հաստատեցին, և ան ատենի պապէն կոնդակներ աւելին իրենց քաջալերութեանը և մասնաւոր արտօնութիւններու համար: Եւսպէս ինքզինքնին Պրանմասն անուանելով՝ սկսեցին քաղքէ քաղաք պտրտիլ և պէտք եղած եկեղեցիները շինել: Եւսոնք ուր որ կը գործէին հոնտեղ իրենց համար մասնաւոր խորհրդիմներ շինելով՝ անոնց մէջ կը բնակէին. կանոնաւոր կառավարութիւն մը ունէին իրենց մէջ. մէկը ամէնուն վրայ ընդհանուր կառավար էր և իւրաքանչիւր տասներորդը միւս ինը հոգիներուն վրայ կիշխէր: Եւսկէց զատ յատուկ նշաններ դրեր էին որ անոնցմով ամէն պարագայի մէջ կարող ըլլան մէկգլմէկ ճանձնալու և մէկմէկու հարկաւոր եղած օգնութիւնը մատուցանելու:

Եւս դարերուն Եւրոպայի ամէն կողմը բազմութիւն եկեղեցիներ, մենաստաններ, վանքեր և ուրիշ պսոնց պէս շէնքեր կառուցանելու համար բաւական վարպետ գործաւորներ գտնելը դժուար ըլլալով, Պրանմասնները շուտով յառաջ գացին բազմացան: Պապերը պաշտպանութիւն ըլլին, և շատ ազատութիւններ շնորհեցին՝ անոնց թիւը աւելցնելու համար. վասն որոյ շուտով բազմացան, և գրեթէ Եւրոպայի ամէն քաղաքներուն մէջ կը գտնուէին: Եւստի թէ Եւստրայի Վեսթմինսթըրը ստուած վաղեմի մայր եկեղեցին՝ որն որ Եւսղիացիք դեռ Էոսթմայ եկեղեցիէն չգատուած շինուեցաւ՝ անոնց կառուցած երեւելի շէնքերուն մէկն է: Եւսնապէս () բաժնորթի և Վասնալ

ընծի համարարաններուն քանի մը շէնքերը՝ Լքսէթերի Լպիսկոպոս Սթաիլէտոնի պաշտպանութեամբը շինուեցան . սա եպիսկոպոսը , 1307ին՝ Գրանմասօններուն վրայ ընդհանուր ճարտարապետ անուանած էր : Ենդղիայի Հենրիկոս Ե թագաւորին ատենը , ընկերութիւնը՝ Քանթերպըրի Չիչլի անուն արքեպիսկոպոսի պաշտպանութեամբը յանձնուած ըլլալով , շարունակ յաջորդութիւն կրկնէին : Բայց շատ չանցած սա յաջորդութիւնը ընդմիջեցաւ , Ենդղիայի մէջ բարբառած աղբային պատերազմներուն պատճառով , որ երկար ատեն տւեց . սա պատերազմները վերջանալուն՝ Գրանմասօնները վերադարձան իրենց պաշտպան ունենալով Սարմի եպիսկոպոսը , որ Թագաւորէն ընդհանուր կառավար կարգուած էր անոնց վրայ : 1502ին՝ արքունի պալատին մէջ Գրանմասօններու ժողով մը հաստատեցաւ , որուն ընդհանուր կառավարը Թագաւորը ինքն էր : Հենրիկոս Ե երբոր Թագաւորական գահը նստաւ , Գրանմասօններուն վրայ ընդհանուր կառավար կարգեց Սթաիլէտոն կարգինալը , որուն խնամակալութեամբը քանի մը երեւելի շէնքերուն կառուցումը եղաւ :

Ենդղիայեայ աղբին Հռովմէական եկեղեցիէն բաժնուելը՝ որ սա Թագաւորին օրովը եղաւ , Գրանմասօնութեան վրայ ներդրութիւն մը չունեցաւ : Երեսուցէթ Թագուհին ատեն մը Գրանմասօններուն թշնամի էր , ու կրկին արանցով իրենց գաղտնիքները ծածուկ պահելուն համար , բայց վերջը հաշտուելով՝ իր պաշտպանութեան տակն առաւ զանոնք : Իր մեռնելէն ետքն ալ սա ընկերութիւնը շարունակ ծաղկեցաւ երբեմն աւելի և երբեմն նուազ մինչև Ենդղիայի Թագուհիին ատենը , անցած դարուն սկզբնաւորութեանը . որ ատեն Գրանմասօններուն թիւը քիչ մը նուազած ըլլալով՝ նոր կարգադրութիւն մը եղաւ որ իրենց ընկերութեանը մէջ ոչ միայն սուր շինողները ընդունուին , այլ նաեւ ամէն արհեստի տէր մարդիկ , միայն թէ զգուշութեամբ փորձուած և ան զրուութեանը յարմար անձինք ըլլան : Եսոր վրայ անդամներուն թիւը խիստ շատ աւելցաւ , և ընկերութիւնը սկսեց առջինէն աւելի ծաղկել զօրանալ :

Գրանմասօններու ընկերութիւնները հետըզհետէ աւելցան Ենդղիայի զանազան կողմերը . յետոյ անոնք Երեւելեան Հնդկաստան ալ մտան , և զրեթէ բոլոր աշխարհիս վրայ տարածեցան :

Մինչև մօտ ատեններս՝ ինչպէս որ պատմութեանս մէջ տեսանք , Գրանմասօնութիւնը մեծ պատիւ ունէր Եւրոպայի աշխարհական և եկեղեցական իշխանութիւններուն առջևը : Հռովմայ պապերը իրենց կոնդակներովը մասնաւոր արտօնութիւններ և ազատութիւններ շնորհեցին անոնց . նմանապէս կարդինալներ , եպիսկոպոսներ , արքեպիսկոպոսներ և Թագաւորներ սա ընկերութիւնը պաշտպանեցին , և երբեմն իրենք ալ անոր անդամ և պաշտօնեայ եղան : Բայց անցած դարու սկիզբները կասկածներ ծագեցան անոր վրայ : Ենդղիայեայ Թագաւորներ և եկեղեցականները սկսան վախնալ որ ասանկ զրուութիւն մը , որով մարդիկ գաղտնի ընկերութիւններ կազմելով՝ իրենց նպատակը մարդու չին խնայուներ , զուցէ տէրութիւնները կործանելու և կրօնքը բռնաջինջ ընելու համար դործածուի : Յամին 1735ին Գրանմասօնութեան ընկերութիւնը արգելուեցաւ , և հարածմունք կրեց Հռոմէայի (Բրիթանիոյ) տէրութեան : 1738ին՝ Եւրոպայի մէջ անոնց դէմ ամենասաստիկ կոնդակ մը ելաւ Եւրոպայի պապէն . անոր հոռեան ալ Գրանմասօնները հալածելու հրովարտակ մը տարածեցաւ 1739 , յունվար 14 թուականով : Պէրճի ժողովը 1745ին , Գրանմասօններու ընկերութիւնները արգիլեց դառն պատիժներ ստաւանալով : Բայց բոլոր սա հալածումներուն հակառակ՝ սա զրուութիւնը շարունակ մնաց , և բնաւ չեղած տեղերն ալ տարածեցաւ :

Գրանմասօնութեան հիմնական նպատակին ինչ ըլլալը ճիշդ իմանալը դիւրին չէ : Իրենց բարեկամները կրտեն , թէ Գրանմասօնութիւնը միայն մարդոց բարեբաւութեանը համար է , և կը հաստատեն թէ անոնք իրարու հետ եղծօր պէս կը վարուին , և աշխարհիս որ կարգը ըլլան՝ իրենց ծածուկ նշաններովը իսկոյն մէկգլխի կը ճանաչեն , և թէ որ մէկը որ և իցէ նեղութեան մէջ ըլլայ , մէկայը բոլոր իր կարողութիւնովը կ'աշխատի անոր օգնելու : Լրտեսն նաև՝

Թէ անոնք մէջերնին ազգի, կրօնքի, աւտօիճանի և վիճակի խտրութիւն չունին, այլ ամէնը մէկ կըսեպուն. և այսպէս մարդուն երջանկութեանը գերագոյն բարելաւութիւնը մեծապէս կըյառաջացունեն, և Թէ անոնք աւելի յարգ կընծայեն կրօնից և բարոյականութեան սկզբունքներուն: Բայց Թէ որ իրենց հարցո՛ւի իրենց գաղտնիքները ծածուկ պահէնուն պատճառը, կըպատասխանեն Թէ իրենց գաղտնիքները շատ երևելի են և Թէ զանոնք ծածուկ պահէլնին ընկերութեան օգտին և յառաջադիմութեանը համար է:

Իսկ ասոր հակառակ՝ Թշնամիները կըսեն Թէ անոնք ամենեւին երևելի գաղտնիք մը չունին, Թէ որ ունենային, պէտք էր որ մինչև հիմայ յայտնի ըլլար: Ոմանք ալ կըհաստատեն Թէ աս ընկերութիւնը՝ տէրութիւնները կործանելու, և մանաւանդ Քրիստոնէական կրօնքը բնաջինջ ընելու համար է:

Բրդ աս երկու հակառակ կարծիքներուն վրայով այոջափ միայն կընամբ դատել՝ Թէ հաւանականաբար Վրանմասնութիւնը ոչ այնչափ աղէկ է իր բարեկամներուն ըսածին պէս, և ոչ այնչափ գէշ որչափ որ իր Թշնամիները կըհաստատեն: Չեմք հաւատար Թէ անիկայ երևելի կամ պատուական գաղտնիք մը ունի ծածուկ պահուելու, կամ Թէ լաւագոյն օգուտ մը կընէ որ ուրիշ եղանակով մը չկրնայ կատարուիլ: Եւսու ամենայնիւ անտարակոյս ստոյգ է որ Վրանմասնական ընկերութեանը մէջէրդդ աղքատ և տառապեալները իրենց ընկերներէն մեծ օգնութիւն կըտեսնեն, և անդամներէն շատերը ամէն կերպով աղէկ մարդիկ կերեւան: Բայց Թէ որ մէկ տեղի մը Վրանմասնական ընկերութիւնը գոյութեան արժանի բանի մը ձեռք գարնէ, կարելի է որ ուրիշ տեղի մը ընկերութեան անդամները չարակամ մարդիկ ըլլան, և իրենց նպատակը միայն չարութիւն ըլլայ. և այսպէս դուցէ մէկ երկրի մը մէջ աղէկ ըլլայ ան՝ և մէկ ուրիշ երկիր մը գէշ: Եւկէց զատ անոնք տարբեր կարգեր ունին. և անոնք որ ստորին կարգի մը մէջ կըգտնուին, ամենեւին չեն գիտեր բարձր կարգին մէջ ինչ ըլլալը: Ուստի կընայ ըլլալ որ բարձ-

րագոյն կարգին մէջ եղողները այնպէս նպատակ մը ունենան որ բոլորովին տարբեր ըլլայ ստորին կարգին մէջ գտնուողներուն ունեցածէն, և այսպէս կարելի է որ մէկ կարգը աղէկ և օգտակար ըլլայ և միւսը գէշ և վնասակար:

Քսան տարի առաջ Լ. մերիգայի՝ Նիւ Կօրք նահանգին մէջ Սօրկան անունով մէկը գիրք մը հրատարակեց, որուն մէջ իր ըսածին նայելով Վրանմասնական գրութեանը բոլոր գաղտնիքները կըյայտնէր, հաստատելով՝ Թէ անոնք սարսափելի երդումներ ըրած են, և Թէ անոնցմէ մէկը որ և իցէ եղև, նագործութիւն մը ըրած ըլլայ, իր Վրանմասն եղբայրները պարտաւոր են ամէն կերպով զանիկայ պաշտպանելու: Եւ գիրքը հրատարակելէն ետքը շատ չանցած Սօրկան գիշերով յափշտակեցաւ ու ինտոր որ կարծուի սպանուեցաւ: Եւ զիպուածը մեծ խռովութիւն մը պատճառեց ան կողմի ժողովրդոցը մէջ, և սատորիկ Թշնամութիւն մը հանեց Վրանմասնական գրութեանը գէմ, որն որ մինչև ցայսօր կըտուէ: Եւ հիման նահանգին մէջ բնաւ պաշտօնատար չընտրուիր անանկ մարդ մը՝ որուն Վրանմասն ըլլալը իմացուած է: Եւստոնէն՝ ի վեր Վրանմասնական ընկերութեանց շատերը քակուեցան, իրենց բոլոր անդամները զգուշելով ան գրութենէն. և այսօրուան օրս քիչ Վրանմասն կայ Լ. մերիգայի մէջ: Եւստոյնց մեծ մասը շատ հակառակ է հիմա ասանկ ընկերութիւններու, որ իրենց նպատակը գաղտնի կըպահեն, վախճալով Թէ գուցէ չար մարդոց ձեռքը չարութեան գործիք ըլլայ:

Հաս- յագէտը որչափին՝ խնամով Թշնամիներէրդ:

Թէ որ մալեալ աքաղաղ մը աղէկ վարժուի՝ ճիշդ հաւու պէս հոգ կըտանի վաւեակներուն և կըսնուցանէ զանոնք: Եւ վարժութեանս համար Պաթիսթա Փօրթա Խառլայի պատմաբանին կարծիքը ան էր՝ Թէ մալեալ աքաղաղին կուրծքը պէտք է եղինջով սաստիկ շփել, որ անատներ աքաղաղը իր կուրծքին մարմաջումը անցու-

¹ Եւստոյնց Խօրոյ:

ներու համար կընտրի ձագերուն վրայ և կը շնի զանոնք իր կուրծքովը : Բայց աս եղանակը բարբարոսական և անստոյգ է : Ոմանք ալ ըսին թէ պէտք է օղի խմյուլ նեւ աքաղաղին , որ զինովցած ինքզինքը հաւ կարծէ և հոգայ իրեն յանձնուած ձագերը . բայց աս կերպ վարժութիւնն ալ շատ գէշ է , քանզի շատ հաւանական է որ աքաղաղը զինովնալով սպաննէ ձագերը փոխանակ խնամելու : Ուստի ամենէն աղէկ հնարքը աս վարի պատմածնիս կրկարծուի , որուն փորձը Ուսմուր ընել տուաւ շատ հաւեր պահող մէկ կնկան մը :

Ուսմուր իրեք որձատ տուաւ անոր , որոնք տասն տասներկու օրուան մէջ շատ աղէկ կըթուած դուրս ելան ան կնոջը դպրատուէն : Այնր ոչ եղինջով կսկծուց աքաղաղներուն կուրծքը ոչ ալ զինովցուց զանոնք , հասպա դատ դատ դըրաւ զանոնք խորունկ կողովներու մէջ և բերանները տախտակներով ծածկեց որ մուծը մնան . ասանկ մէկ երկու օր մուծ տեղը մինակ պահեց , միայն օրը քանի մը անգամ դուրս կըհանէր իրենց ուտելիք տալու : Եւ եղանակով աքաղաղը իր առանձնութեանը մէջ ձանձրացունելով անոր բով քիչ մը մեծցած քանի մը ձագեր դրաւ , ու անոնց կերակուրը մէկտեղ կուտար . թէ որ աքաղաղը անոնց հետ կուտէր աղէկ չվարուէր՝ կըհանէր ձագերը , մէկ երկու օր ալ աքաղաղը մինակ կըթողուր , և յետոյ նորէն կըղընէր զանոնք : Եհա աս կերպով վարժեց զանոնք . քանզի ասանկով աքաղաղը նախ քանի մը վառեակներու հետ կընտանեանայ , և անոնց թիւը կամաց կամաց շատցընելով վերջապէս կըհպարտանայ իր խումբին վրայ , և անատենը որչափ կուգես նէ աւելցուր : Հետոյ աքաղաղը երբոր իր բանտէն դուրս ելլէ , հաւու պէս կընստի անոնց վրայ՝ զանոնք ցուրտէն պաշտպանելու համար , և ուր տեղ ուտելիք գտնէ հաւու նման զբզարով կըկանչէ զանոնք , և երբոր ցրուին մէկտեղ կըթողուէ : Կամնապէս երբոր գտնեն իրեն հաճելի կտոր մը հաց կամ որդ մը գտնէ կըմանրէ և կանչելով ձագերը անոնց կըբաժնէ , և նոյն ատենը կըցուցընէ իր բերկրութիւնը երբոր անոնք ախորժանօք կուտեն ան բանը՝ ուրկէց ինքզինքը զրկած է անոնց համար : Մալեալ

աքաղաղ մը աս կերպով վարժուելուն առջի օրերը գուցէ քանի մը վառեակներ վերաւորէ կամ սպաննէ , բայց սորուէն էտե շատ դիւրին առաջ կերթայ . մինչև իր մահը չմոռնար իր վարժութիւնը , և ամենէն չհոգնիր իր պարտաւորութենէն , և ձմեռը քանի մը ամիս պարտապնալէն էտե՝ զարնան ժամանակը նորէն կըսկսի իր գործը առջինին պէս աղէկ :

Կանգոն-ն Լեյու յին նոռաւել- Լեյուր :

Երբոր կըմանա թէ ձինդ կանգուն՝ կայ ներու յօժարութիւն ունի , սանձը երկու ձեռքովդ բաց , ու պատրաստ կեցիր : Զինը կանգնածին պէս , դուն մէկ ձեռքի լարդ քիչ մը թոյլ բռնէ , ու մէկալովդ դարձուր անոր գլուխը , ձեռքդ վար ծռելով : Գլուխը ծռելը կըստիպէ զանիկայ որ էտելի սրունգներուն մէկը շարժէ , ու հարկաւ առջի ոտքերը վար պիտի դան : Եւյն ատեն բոլորովին դարձուր ձինդ երկու երեք անգամ , որ աս բանը շատ կըշփոթէ զինքը , ու ինչ ընելը չգիտնար : Եւա ուղղէ իր գլուխը և ուր որ կուգես կերթայ երկու երեք անգամ պինտ մը խարաղանով զարնելով : Գուցէ առջի անգամ աս գործողութիւնը ընելուդ չուղէ ձինը իր սորված մալութենէն էտ կենալ . ան ատենը հարկ է որ վերստին ընես նոյն փորձը , ու կըտես նաս որ երկրորդ անգամին առջինէն աւելի դիւրաւ կընուածի :

Հազիւ կըպատահի որ կանգուն կեցող ձի մը , աս կերպով կըթուէլէն էտքը , իր գէշ սովորութիւնը երրորդ անգամ ի գործ դնէ . միայն թէ ուրիշ մարդու մը ձեռք տրուելով , ու վրան ուրիշ հեծնող ըլլալով , կարելի է որ նորէն իր առջի մոլութեանը զաւանդ :

Սեղանի :

Կուտարար ու իրենց ընկերներէն մեզը յափշտակող մեղուներուն սովորութիւնը արդիւրու համար , ճիշդ անոնց փեթակը որ մեղրը վազէ , և անոնք աս տեսնելով շատ մը իրենց տեղը կըգառնան աս վնասին առջեւ առնելու :

Շտի պոռապան :